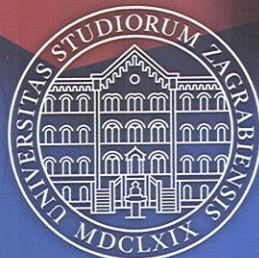

Dalibor Čepulo

HRVATSKA PRAVNA POVIJEST U EUROPSKOM KONTEKSTU

OD SREDNJEG VIJEKA DO SUVREMENOG DOBA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU

UDŽBENICI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
MANUALIA UNIVERSITATIS STUDIORUM ZAGRABIENSIS

Dalibor Čepulo

HRVATSKA PRAVNA POVIJEST U EUROPSKOM KONTEKSTU
OD SREDNJEG VIJEKA DO SUVREMENOG DOBA

SADRŽAJ

Predgovor	xiii
PRVI DIO: RAZVOJ DRŽAVA I PRAVA U HRVATSKOM OKRUŽENJU	1
I. BIZANT	3
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ	3
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	5
3. PRAVO	6
II. MLETAČKA REPUBLIKA	6
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ	6
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	8
3. PRAVO	10
III. FRANAČKA	11
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ	11
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	13
3. PRAVO	14
IV. SVETO RIMSKO CARSTVO NJEMAČKE NARODNOSTI	15
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ	15
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	16
3. PRAVO	17
V. AUSTRIJA I HABSBUROVCI	18
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ	18
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	20
3. PRAVO	23
VI. UGARSKA I UGARSKO-HRVATSKO KRALJEVSTVO.....	25
1. POLITIČKI I DRUŠTVENI RAZVOJ.....	25
2. DRŽAVNO USTROJSTVO.....	31
3. PRAVO.....	37
DRUGI DIO: HRVATSKI DRŽAVNI I PRAVNI RAZVOJ U SREDNJEM VIJEKU I RANOM MODERNOM RAZDOBLJU	43
I. RAZVOJ DRŽAVNOG USTROJSTVA	45
1. PRVA STOLJEĆA HRVATSKE DRŽAVNOSTI	45

1.1. Etnogeneza Hrvata	45
1.2. Zatečena baština	46
1.3. Izrastanje hrvatske državnosti	48
1.4. Samostalno Hrvatsko Kraljevstvo	49
2. UGARSKO-HRVATSKA DRŽAVNA ZAJEDNICA DO 1526.	51
2.1. Arpadovići	51
2.2. Stjecanja i gubici od 14. do 16. stoljeća	54
3. HABSBURGOVCI NA HRVATSKOM PRIJESTOLJU	56
3.1. Dolazak Habsburgovaca na hrvatsko prijestolje	56
3.2. Buna hrvatskih i ugarskih velikaša (Zrinsko-frankapanska urota)	57
3.3. Pragmatička sankcija	59
4. REFORME MARIJE TEREZIJE I JOSIPA II.	61
4.1. Opća obilježja reformi Marije Terezije i Josipa II.	61
4.2. Županije	63
4.3. Urbari	64
4.4. Hrvatsko kraljevsko vijeće	65
4.5. Upravno i pravno obrazovanje	67
4.6. Reforme Josipa II.	68
5. ODLUKE UGARSKO-HRVATSKOG SABORA 1791. I POLOŽAJ HRVATSKE I SLAVONIJE	70
5.1. Članci LVIII. i LIX. Ugarsko-hrvatskog sabora iz 1791.	70
5.2. Državnopravne i političke posljedice odluka iz 1791.	72
II. DRUŠTVENA STRUKTURA, TIPOVI I INSTITUCIJE SREDIŠNJE VLASTI	73
1. DRUŠTVENA STRUKTURA I TIPOVI DRŽAVNE VLASTI	73
1.1. Patrimonijalna država	73
1.2. Lenska država	74
1.3. Staleška država	75
2. INSTITUCIJE SREDIŠNJE VLASTI	78
2.1. Vladar i njegove službe	78
2.2. Ban	82
2.3. Slavonski i Hrvatsko-slavonski staleški sabor	84
2.4. Ugarsko-hrvatski sabor	88
III. GRAĐANSKO I KAZNENO PRAVO	90
1. RAZDOBLJA RAZVOJA PRAVA I HRVATSKA PRAVNA PODRUČJA	90
1.1. Razdoblja razvoja prava	90
1.2. Hrvatska pravna područja	91
2. SREDNJOVIJEKOVNA PRAVNA VRELA	93

2.1. Općenito o pravnopovijesnim vrelima.....	93
2.2. Srednjovjekovna pravna vrela na hrvatskom prostoru	94
2.2.1. Tripartit	96
2.2.2. Statutarno pravo dalmatinskih i istarskih gradova.....	98
2.2.3. Zbornici hrvatskog običajnog prava	101
3. STATUSNO I OBITELJSKO PRAVO	104
3.1. Statusno pravo	104
3.2. Obiteljsko pravo.....	105
4. STVARNA PRAVA	106
4.1. Vlasništvo i podijeljeno vlasništvo	106
4.2. Obiteljsko vlasništvo.....	108
4.3. Pravo prvokupa	109
4.4. Skupno vlasništvo	110
4.5. Kućna zadruga.....	111
5. OBVEZNO PRAVO	113
5.1. Pravni odnosi u poljoprivredi.....	113
5.2. Pravni odnosi u stočarstvu	115
5.3. Ugovori u pomorstvu	116
6. NASLJEDNO PRAVO	117
6.1. Oporučno nasljeđivanje	117
6.2. Nužno i neoporučno nasljeđivanje	118
7. GRAĐANSKI SUDSKI POSTUPAK	119
7.1. Građanski sudski postupak i ustroj sudstva	119
7.2. Pristav, javni bilježnik, kaptoli	123
8. KAZNENO I KAZNENO POSTUPOVNO PRAVO	125
8.1. Kazneno pravo	125
8.2. Kazneni postupak.....	127
TREĆI DIO: HRVATSKI DRŽAVNI I PRAVNI RAZVOJ DO 20. STOLJEĆA.....	131
A. HRVATSKA I SLAVONIJA OD 1791. DO 1918.	134
I. POLOŽAJ BANSKE HRVATSKE I POLITIČKA KRETANJA OD 1791. DO 1848.....	134
1. OBRANA HRVATSKE AUTONOMIJE I HRVATSKA MUNICIPALNA PRAVA.....	134
1.1. Hrvatski narodni preporod i hrvatska autonomija.....	134
1.2. Hrvatska municipalna prava.....	135
2. ODNOSI S UGARSKOM I POLITIČKA KRETANJA.....	136

2.1. Od konzervativizma prema liberalizmu.....	136
2.2. Zbivanja 1848. i <i>Zahtijevanja naroda</i>	138
II. INSTITUCIJE SREDIŠNJE VLASTI BANSKE HRVATSKE	
OD 1848. DO 1850.	140
1. IZVRŠNA VLAST OD 1848. DO 1850.	140
1.1. Ban	140
1.2. BANSKO VIJEĆE.....	141
2. SABOR 1848.	141
2.1. IZBORNI ZAKON I USTROJ SABORA	141
2.2. ZAKONODAVNA DJELATNOST SABORA	143
III. PSEUDOUSTAVNOST I NEOAPSOLUTIZAM	
OD 1849. DO 1860.	147
1. OŽUJSKI USTAV IZ 1849.	147
1.1. Donošenje i glavna obilježja Ožujskog ustava	147
1.2. Položaj Hrvatske i Slavonije i ustroj uprave i sudstva	148
2. NEOAPSOLUTIZAM OD 1852. DO 1860.	149
2.1. Uprava i sudstvo.....	149
2.2. Reforme u građanskom i kaznenom pravu	151
2.2.1. Opći građanski zakonik	151
2.2.2. Građanski postupak.....	154
2.2.3. Odvjetnički red i Bilježnički red	157
2.2.4. Kazneni zakon i kazneni postupak	158
IV. USTAVNI OKVIR I POLITIČKA KRETANJA	
OD 1860. DO 1867.	160
1. POVRAT USTAVNOSTI I SABOR 1861.	160
1.1. Listopadska diploma i Veljački patent	160
1.2. Hrvatsko-slavonski sabor 1861.	162
1.3. Formiranje glavnih političkih stranaka i ideologija	164
2. POLITIČKA ZBIVANJA I USTROJ VLASTI OD 1861. DO 1867. ...	167
2.1. Politička zbivanja od raspuštanja Sabora 1861. do 1867.	167
2.2. Ustroj vlasti od 1861. do 1869.	168
V. AUSTRO-UGARSKA NAGODBA	
I HRVATSKO-UGARSKA NAGODBA	169
1. AUSTRO-UGARSKA NAGODBA.....	169
1.1. Donošenje Austro-ugarske nagodbe	169
1.2. Glavna obilježja Austro-ugarske nagodbe	170
2. HRVATSKO-UGARSKA NAGODBA.....	173
2.1. Donošenje Hrvatsko-ugarske nagodbe	173
2.2. Podjela nadležnosti prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi	174
2.3. Zajednički sabor i Središnja vlada.....	176

2.4. Hrvatsko-slavonski sabor i Zemaljska vlada	178
2.5. Pravna priroda Hrvatsko-ugarske nagodbe	181
VI. PRAVNI I POLITIČKI RAZVOJ U NAGODBENOM	
RAZDOBLJU OD 1868. DO 1918.....	183
1. OD HRVATSKO-UGARSKE NAGODBE DO NJEZINE	
REVIZIJE 1873.	183
1.1. Razdoblje uprave bana Levina Raucha od 1868. do 1871... ..	183
1.2. Revizija Hrvatsko-ugarske nagodbe 1873. i imenovanje	
Ivana Mažuranića za bana	184
2. REFORME U RAZDOBLJU BANA IVANA MAŽURANIĆA	
OD 1873. DO 1880.....	186
2.1. Opća obilježja upravljanja bana Ivana Mažuranića	186
2.2. Zakonodavstvo u razdoblju bana Ivana Mažuranića	188
2.2.1. Odgovornost bana	188
2.2.2. Odvajanje sudstva i uprave	189
2.2.3. Pravo zavičajnosti	191
2.2.4. Pravo na javno okupljanje	192
2.2.5. Kazneni postupak i porotno suđenje.....	193
2.2.6. Sloboda tiska.....	196
3. UPRAVNE PROMJENE I POLITIČKE OKOLNOSTI	
OD 1880. DO 1914.....	197
3.1. Uprava bana Karolya Khuena-Héderváryja	
od 1883. do 1903.	197
3.2. Od odlaska Karolya Khuena-Héderváryja	
do Prvog svjetskog rata	200
4. RASPADANJE MONARHIJE OD 1914. DO 1918.....	202
4.1. Vanjskopolitičko okruženje	203
4.2. Svibanjska i Krfska deklaracija	204
VII. USTROJSTVO VOJNE KRAJINE	205
1. OSNIVANJE I POČETNI USTROJ VOJNE KRAJINE	206
2. UREĐENJE VOJNE KRAJINE DO NJEZINA UKINUĆA 1882. ..	207
3. UKIDANJE VOJNE KRAJINE.....	209
B. ISTR, RIJEKA, DALMACIJA I DUBROVNIK OD SREDNJEG	
VIJEKA DO 20. STOLJEĆA	211
I. ISTR	211
1. ISTR OD SREDNJEG VIJEKA DO KONCA MLETAČKE	
VLASTI 1797.....	211
2. UPRAVA I SUDSTVO U AUSTRIJSKOM I FRANCUSKOM	
RAZDOBLJU OD 1797. DO 1918.....	213
3. ISTARSKI SABOR I POLITIČKE STRANKE	214
4. ISTR OD 1918. DO PRIKLJUČENJA HRVATSKOJ	
I JUGOSLAVIJI	215

II. RIJEKA	216
1. RIJEKA DO VRAĆANJA POD HRVATSKU UPRAVU 1776.	216
2. RIJEKA OD 1776. DO HRVATSKO-UGARSKE NAGODBE 1868.....	217
3. RIJEKA U NAGODBENOM RAZDOBLJU OD 1868. DO 1918.	219
4. RIJEKA OD 1918. DO PRIKLJUČENJA HRVATSKOJ I JUGOSLAVIJI	220
III. DALMACIJA	222
1. DRŽAVNA PRIPADNOST DALMACIJE DO 1409.	222
2. IZGRADNJA DALMATINSKIH KOMUNA	223
3. DALMACIJA POD MLETAČKOM VLAŠĆU OD 1409. DO 1797.	224
4. DRŽAVNA PRIPADNOST DALMACIJE OD 1797. DO 1813.	225
5. UPRAVA I SUDSTVO U PRVOM RAZDOBLJU AUSTRIJSKE VLASTI OD 1797. DO 1805.....	226
6. UPRAVA I SUDSTVO U DRUGOM RAZDOBLJU AUSTRIJSKE VLASTI OD 1813. DO 1918.....	227
7. DALMATINSKI SABOR I POLITIČKE STRANKE	228
8. DALMACIJA OD 1918. DO PRIKLJUČENJA HRVATSKOJ I JUGOSLAVIJI.....	230
IV. DUBROVNIK	230
1. DUBROVNIK POD BIZANTSKOM VLAŠĆU DO 1205.	231
2. DUBROVNIK POD MLETAČKOM REPUBLIKOM OD 1205. DO 1358.	232
3. SAMOSTALNOST DUBROVNIKA OD 1358 . DO 1806.	233
4. DRŽAVNA ORGANIZACIJA I INSTITUCIJE VLASTI.....	234
5. DUBROVAČKO PRAVO.....	236
V. FRANCUSKA VLAST NA HRVATSKIM PODRUČJIMA	237
1. USPOSTAVA FRANCUSKE VLASTI	237
2. FRANCUSKA UPRAVA I SUDSTVO OD 1805. DO 1809.	238
3. ILIRSKE POKRAJINE OD 1809. DO 1813.	239
4. FRANCUSKO PRAVO	241
5. DRUŠTVENE REFORME I OGRANIČENJA FRANCUSKE VLADAVINE	242
C. FRAGMENTI DRŽAVNOG I PRAVNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE OD SREDNJEG VIJEKA DO 20. STOLJEĆA	243
1. BOSNA I HERCEGOVINA DO OSMANSKE VLASTI 1463.	244
2. BOSNA I HERCEGOVINA POD OSMANSKOM VLAŠĆU OD 1463. DO 1878.....	246

3. BOSANSKO-HERCEGOVAČKA KRIZA I BERLINSKI KONGRES 1878.	248
4. AUSTRO-UGARSKA OKUPACIJA BOSNE I HERCEGOVINE OD 1878. DO 1908.	249
5. ANEKSIJA BOSNE I HERCEGOVINE 1908. I USTAV BOSNE I HERCEGOVINE 1910.	251
ČETVRTI DIO: JUGOSLAVENSKA DRŽAVA OD 1918. DO 1941.	255
I. DRŽAVA SLOVENACA, HRVATA I SRBA	257
1. STVARANJE DRŽAVE SLOVENACA, HRVATA I SRBA	257
2. ORGANIZACIJA VLASTI DRŽAVE SLOVENACA, HRVATA I SRBA	258
3. PITANJE MEĐUNARODNOG PRIZNANJA DRŽAVE SLOVENACA, HRVATA I SRBA	259
4. ŽENEVSKA DEKLARACIJA	260
5. NAPUTAK NARODNOG VIJEĆA SLOVENACA, HRVATA I SRBA	261
II. KRALJEVSTVO SRBA, HRVATA I SLOVENACA	262
1. PRVOPROSINAČKI AKT	262
2. PRIVREMENA ORGANIZACIJA VLASTI	263
III. KRALJEVINA SRBA, HRVATA I SLOVENACA	264
1. IZBORNI ZAKON ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU I POSLOVNIK USTAVOTVORNE SKUPŠTINE	264
2. USTAVOTVORNA SKUPŠTINA I DONOŠENJE VIDOVDANSKOG USTAVA	266
3. GLAVNA OBILJEŽJA VIDOVDANSKOG USTAVA	267
4. ORGANIZACIJA UPRAVE	269
5. GRANICE I MEĐUNARODNI POLOŽAJ NOVE DRŽAVE	269
IV. KRALJEVINA JUGOSLAVIJA	271
1. POLITIČKE OKOLNOSTI UVOĐENJA ŠESTOSIJEČANJSKE DIKTATURE	271
2. GLAVNI AKTI U PORETKU ŠESTOSIJEČANJSKE DIKTATURE	272
3. USTAV KRALJEVINE JUGOSLAVIJE	274
4. IZBORNI SUSTAV	275
V. BANOVIINA HRVATSKA	276
1. POLITIČKE OKOLNOSTI PRI STVARANJU BANOVIINE HRVATSKE	276

2. USTAVNA OSNOVA BANOVI NE HRVATSKE.....	277
3. POLOŽAJ I USTROJ BANOVI NE HRVATSKE.....	278
VI. SUDSTVO I PRAVO U JUGOSLAVENSKOJ DRŽAVI.....	279
1. PRAVNI PARTIKULARIZAM.....	279
2. UJEDNAČAVANJE PRAVA.....	280
PETI DIO: JUGOSLAVIJA I HRVATSKA U DRUGOM	
SVJETSKOM RATU.....	283
I. ZAUZIMANJE I PODJELA JUGOSLAVIJE.....	285
II. NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA.....	286
1. STVARANJE I MEĐUNARODNO PRIZNANJE	
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE.....	286
2. RIMSKI UGOVORI I GRANICE NDH.....	287
3. OBLIK VLADAVINE I SREDIŠNJE INSTITUCIJE VLASTI.....	288
4. ORGANIZACIJA UPRAVE.....	290
5. SUDSTVO I PRAVO.....	290
III. IZGRADNJA FEDERALNE JUGOSLAVIJE.....	293
1. POLITIČKI OKVIR.....	293
2. NARODNOOSLOBODILAČKI ODBORI.....	294
3. ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA	
JUGOSLAVIJE.....	295
4. ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG	
OSLOBOĐENJA HRVATSKE.....	297
5. SPORAZUMI TITO – ŠUBAŠIĆ.....	299
6. KRALJEVSKO NAMJESNIŠTVO I PRIVREMENA VLADA	
JUGOSLAVIJE.....	300
7. SUDSTVO I PRAVO.....	302
ŠESTI DIO: JUGOSLAVIJA I HRVATSKA	
OD 1945. DO 1990.....	305
I. FORMATIVNE ODREDNICE POLITIČKOG I PRAVNOG	
SUSTAVA.....	307
1. POLITIČKI OKVIR RAZVOJA OD 1945. DO 1990.....	307
2. VANJSKOPOLITIČKA NEOVISNOST I POLITIKA	
NESVRSTANOSTI.....	308
3. DIKTATURA PROLETARIJATA I PARTIJSKA DRŽAVA.....	309

4. FEDERALIZAM	311
5. JEDINSTVO VLASTI.....	312
6. KOLEKTIVNO VLASNIŠTVO I SAMOUPRAVLJANJE.....	314
7. POLITIČKA INSTRUMENTALIZACIJA PRAVA	316
II. POSTAVLJANJE OSNOVA POLITIČKOG I PRAVNOG SUSTAVA OD 1945. DO 1953.	318
1. VANJSKE I UNUTARNJE GRANICE JUGOSLAVIJE	318
2. PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA	320
3. USTAVOTVORNA SKUPŠTINA.....	321
4. USTAV FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I GLAVNA OBILJEŽJA ZAKONODAVSTVA ...	322
5. USTAV NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE.....	326
6. PRAVO NA SAMOOPREDJELJENJE.....	327
7. AGRARNA REFORMA, KOLEKTIVIZACIJA I NACIONALIZACIJA	328
8. SUKOB SA SSSR-OM 1948. I NJEGOVE POSLJEDICE	329
III. STABILIZIRANJE SUSTAVA OD 1953. DO 1963.	330
1. USTAVNI ZAKON FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE.....	330
2. USTAVNI ZAKON NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE	332
IV. POLITIČKA KRIZA I USTAV IZ 1963.	332
1. POLITIČKA KRETANJA NAKON 1953. I DONOŠENJE USTAVA SFRJ.....	332
2. USTAV SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE.....	333
3. USTAV SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE.....	336
V. LIBERALIZACIJA POLITIČKOG SUSTAVA I USTAVNI AMANDMANI OD 1967. DO 1971.	336
1. POLITIČKA KRETANJA I DONOŠENJE AMANDMANA NA USTAV SFRJ	336
2. USTAVNI AMANDMANI OD 1967. DO 1971.....	338
VI. OD USTAVA IZ 1974. DO RASPADA JUGOSLAVIJE	339
1. POLITIČKA KRETANJA NAKON 1971. I DONOŠENJE NOVOG USTAVA SFRJ.....	340
2. USTAV SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE IZ 1974.	341
3. USTAV SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE IZ 1974.	343
4. REPUBLIČKO ZAKONODAVSTVO NAKON USTAVNIH AMANDMANA IZ 1971. I USTAVA IZ 1974.....	344

5. INDIVIDUALITET HRVATSKE U OBRAMBENIM PITANJIMA I VANJSKOJ POLITICI	345
6. POLITIČKA KRIZA I POČECI RASPADA U 1980-IM.....	347
SEDMI DIO: RASPAD JUGOSLAVIJE I IZGRADNJA REPUBLIKE HRVATSKE	349
I. RASPAD JUGOSLAVIJE I STVARANJE REPUBLIKE HRVATSKE.....	351
1. KONSTITUIRANJE REPUBLIKE HRVATSKE.....	351
2. MEĐUNARODNO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE.....	353
II. IZGRADNJA PRAVNOG PORETKA REPUBLIKE HRVATSKE.....	354
1. RAZVOJ USTAVNOPRAVNOG SUSTAVA	355
2. RAZVOJ PRAVNOG SUSTAVA	356
VRELA I LITERATURA	359
OSNOVNA VRELA.....	361
OSNOVNA LITERATURA	362